

Wprowadzenie

Do rąk Czytelników trafia publikacja będąca kontynuacją książki *Wychowanie i wspieranie rozwoju małych dzieci*. Tym razem autorzy wiele miejsca i uwagi poświęcili zaburzeniom i trudnościom rozwojowym, z którymi mogą zmagać się już najmłodsze dzieci. Chodziło bowiem o to, by uwrażliwić wszystkich, którzy zajmują się małymi dziećmi, na ewentualne problemy związane z przebiegiem rozwoju psychoruchowego. Rodzice, opiekunowie w żłobku lub nauczyciele wychowania przedszkolnego spędzają z dzieckiem dużo czasu, mają zatem możliwość obserwowania jego działań podczas zabawy i codziennych czynności. To doskonała okazja do tego, by zwrócić uwagę na zarysowujące się już problemy rozwojowe i szybko zorganizować pomoc zarówno w domu, jak i w żłobku, klubie dziecięcym czy przedszkolu. Czytelnik uzyska także informacje, gdzie szukać pomocy w razie wątpliwości lub poważnych trudności.

Publikację rozpoczyna rozdział autorstwa prof. zw. dr hab. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej dotyczący trudów kształtowania ważnych umiejętności u małych dzieci. Profesor radzi rodzicom, a także opiekunom oraz nauczycielom, jak unikać niektórych błędów wychowawczych. Autorka porusza problemy związane z właściwą organizacją procesu uczenia się małych dzieci, podkreśla przy tym niebywałe znaczenie uczenia niezamierzonego, jak również zabaw spontanicznych, które są jego formą. Podpowiada, jakimi przedmiotami należy otaczać dziecko, aby prowokowały do zabaw spontanicznych sprzyjających rozwojowi psychoruchowemu, jakie zabawy dorośli powinni organizować, by uniknąć wielu pułapek wychowawczych. Zwraca uwagę na niebezpieczeństwo organizowania takich zabaw, które stają się seriami zadań do wykonania, co nie jest korzystne z punktu widzenia rozwoju małego dziecka.

Rozdział drugi autorstwa Mirosławy Nerło dotyczy problemów związanych z szeroko rozumianymi zaburzeniami rozwoju mowy u dzieci. Doktor zauważyła, że co prawda człowiek może rozwijać swoje zdolności posługiwania się językiem

właściwie przez całe życie, ale to stopień opanowania mowy i doświadczenia językowe zdobyte w dzieciństwie będą decydowały o ich jakości. Wszyscy zajmujący się na co dzień małymi dziećmi powinni o tym pamiętać.

Autorka zgłębia temat, podając różne klasyfikacje zaburzeń mowy, a także opisuje źródła zaburzeń mowy w fazie przedjęzykowej, gdyż przyczyny trudności w obszarze mowy mogą pojawiać się w różnych okresach rozwoju dziecka. Uświadamia także Czytelnikowi skalę zaburzeń rozwoju mowy. Okazuje się bowiem, że aż 60 proc. dzieci siedmioletnich boryka się z tego typu problemami.

Rodzice, opiekunowie i nauczyciele dowiedzą się, czym jest opóźnienie rozwoju mowy, jąkanie u dzieci i jakie wyróżniamy zaburzenia artykulacji, czyli wady wymowy. Warto o tym wiedzieć, gdyż trudności charakterystyczne dla opóźnienia rozwoju mowy mogą towarzyszyć dziecku nawet do rozpoczęcia edukacji szkolnej i istnieje ryzyko, że położą się cieniem na dalszej karierze uczniowskiej.

Rozdział mojego autorstwa dotyczy problemów związanych z ryzykiem dysleksji rozwojowej u dzieci w wieku przedszkolnym. Odpowiadam na pytanie, czym jest dysleksja rozwojowa i jakie są jej wczesne objawy, które można obserwować u dzieci już w okresie niemowlęcym i poniemowlęcym. Okazuje się bowiem, że dysleksja rozwojowa to problem, który co prawda szczególnie uwidacznia się w okresie szkolnym, jednak pewne symptomy mogą być zauważalne nawet u bardzo małych dzieci. Oczywiście to, że pewne symptomy występują, nie oznacza, iż dziecko na pewno będzie zmagало się ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się pisania i czytania, ale może tak być. Zatem podjęcie działań mających na celu wspomaganie rozwoju w zaburzonych obszarach będzie korzystne dla dziecka. W tym rozdziale opisana jest także procedura diagnostyczna i zostały wymienione sposoby niesienia pomocy dziecku.

Autorka czwartego rozdziału Aneta Jegier zajęła się problematyką dotyczącą zaburzeń w rozwoju społecznym u dzieci w wieku przedszkolnym. To niezwykle ważny temat, gdyż – jak twierdzi autorka – już w okresie niemowlęcym kształtują się podstawy rozwoju społecznego, a dzieje się to pod wpływem środowiska rodzinnego. Doktor Jegier radzi rodzicom, opiekunom i nauczycielom, co robić w sytuacji wybuchu gniewu czy rozpaczki dziecka, tłumaczy, dlaczego dzieci reagują w sposób nie zawsze akceptowany przez dorosłych. Porusza także niezwykle ważny temat, jakim jest adaptacja małego dziecka do nowych warunków, np. przedszkolnych. Wyjaśnia, jakie zachowania powinny budzić niepokój i które świadczą o zaburzeniach w sferze emocjonalnej. Ważnym elementem tego rozdziału jest część dotycząca diagnozy i terapii dzieci z zaburzeniami w obszarze emocjonalno-społecznym. Autorka opisuje niepokojące zachowania, takie jak: nadmierna ruchliwość, płaczliwość, nadmierna zależność, zachowania agresywne, izolowanie się.

Nad pokrewnym tematem pochyliła się Agnieszka Gąstoł. Zajmuje się bowiem zaburzeniami zachowania i emocji u dzieci w wieku przedszkolnym – czyni to

z punktu widzenia psychologa. Wprowadza Czytelnika w tematykę, opisując zaburzenia zachowania (zaburzenie opozycyjno-buntownicze, okresowe zaburzenie eksplozywne, zaburzenie zachowania) i zaburzenia emocjonalne (dezorganizujące zaburzenie dysregulacji nastroju, zaburzenie obsesyjno-kompulsyjne, trichotillomania, mutyzm wybiórczy, separacyjne zaburzenie lękowe, zaburzenie lękowe spowodowane chorobą lub problemem zdrowotnym, zaburzenie stresowe pourazowe, zaburzenie adaptacyjne, reaktywne zaburzenie przywiązania i rozhamowane nawiązywanie relacji społecznych, zaburzenie przeżuwania, zaburzenie z unikaniem bądź ograniczeniem przyjmowania pokarmu, moczenie się, zanieczyszczanie się kałem) występujące już u małych dzieci. Uwzględnia przy tym najnowsze wyniki badań. Co ważne, autorka szczegółowo prezentuje ciekawe sposoby oddziaływań terapeutycznych dla niektórych grup zaburzeń. Rodzice, opiekunowie i nauczyciele znajdą wiele wartościowych rozwiązań, propozycji zabaw i przykładów na to, jak nieść pomoc dziecku borykającemu się z tą grupą trudności.

Zaburzeniami rozwoju psychoruchowego w pierwszych latach życia zajęła się Magdalena Plandowska. Autorka podkreśla, że wykrycie deficytów w przypadku małych dzieci jest dosyć trudne, a przecież istnieje grupa, u której z pozoru drobne trudności przekształcają się w poważne zaburzenia. Zatem zadanie rodziców, opiekunów i nauczycieli powinno polegać na bacznej obserwacji małych dzieci i odpowiednim wspomaganiu ich rozwoju. Pozwoli to na szybkie uruchomienie fachowej pomocy w razie wystąpienia poważnych zaburzeń. Doktor Plandowska opisała sygnały alarmowe nieprawidłowego rozwoju motoryki dużej i małej – są to niezwykle wartościowe wskazówki dla rodziców i opiekunów oraz nauczycieli. W tym rozdziale Czytelnik znajdzie też opis metod wykrywania wczesnych zaburzeń w rozwoju ruchowym, sposoby wspomagania i usprawniania ruchowego małych dzieci oraz ogólne zalecenia w zakresie codziennego wspomagania rozwoju ruchowego dziecka.

Nad tematyką trudności w zakresie przetwarzania bodźców zmysłowych u małych dzieci pochyliła się Marta Wiśniewska. Wprowadza Czytelnika w podstawowe pojęcia związane z rozwojem układu nerwowego i rozwojem zmysłowo-ruchowym człowieka. Następnie przechodzi do opisu zaburzeń modulacji sensorycznej, czyli problemów z samoregulacją, podając przy tym objawy zaburzeń. Autorka wyjaśnia, na czym polega diagnoza zaburzeń modulacji oraz ich terapia (dieta sensoryczna i dostrajanie się do potrzeb sensorycznych małego dziecka). Wyjaśnia rodzicom, opiekunom i nauczycielom, jakie strategie postępowania należy włączyć, pracując z dzieckiem borykającym się z zaburzeniami samoregulacji. Jej zdaniem niezwykle istotna jest rola najbliższych osób, które powinny dostosowywać się do zmiennego poziomu pobudzenia dziecka i na bieżąco wychodzić naprzeciw jego potrzebom.

Trudności, z jakimi zmagają się najmłodszy, nie zawsze są następstwem zaburzeń rozwojowych. Małgorzata Kierzkowska zwraca uwagę na problemy dzieci wynikające z zaniedbań środowiska rodzinnego. Autorka definiuje pojęcie zaniedbywania i podkreśla, że jest to jedna z form przemocy stosowanej wobec dziecka. O zaniedbaniach możemy mówić już w okresie prenatalnym, gdy rodzice ograniczają potencjał rozwojowy dziecka poprzez brak badań okresowych, nieleczenie chorób, ekspozycję płodu na działanie teratogenów. Kolejna grupa to zaniedbania w okresie dzieciństwa: fizyczne, medyczne, wychowawcze, edukacyjne, psychiczne. Dzieci, które doznały zaniedbań, doświadczają deprywacji potrzeb, nie rozwijają się prawidłowo, a nieprawidłowości manifestują się opóźnieniem rozwojowym, lękiem, niepokojem.

Emilia Gogacz poruszyła kwestię komunikacji opartej na empatii jako płaszczyźnie do budowania dialogu pomiędzy ludźmi. Koncentruje się na koncepcji Porozumienie bez przemocy M.B. Rosenberga. Metoda ta uczy skupiania uwagi na własnych uczuciach i potrzebach, a następnie na wyrażaniu ich, nawiązując tzw. współczującą relację z drugim człowiekiem. Zatem rozdział ten koresponduje z poprzednim. Autorka podpowiada Czytelnikowi, w jaki sposób nawiązywać komunikację, szanując obie jej strony. To niezwykle ważne, gdyż rodzice, opiekunowie i nauczyciele bezustannie wchodzą w relacje i powinni umieć funkcjonować w nich w sposób bezpieczny, tak by nie dochodziło do eskalacji przemocy.

Publikację kończy rozdział autorstwa Karoliny Skarbek dotyczący praktycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, na którą mogą liczyć dzieci w wieku przedszkolnym, borykające się z trudnościami rozwojowymi, edukacyjnymi i wychowawczymi oraz ich rodziny. To ważne, by rodzice wiedzieli, gdzie zwrócić się po pomoc w razie wątpliwości odnoszących się do rozwoju ich dziecka. Ten rozdział jest istotny również z punktu widzenia opiekunów pracujących w żłobkach oraz nauczycieli wychowania przedszkolnego. To oni często są pierwszymi osobami, które zwracają uwagę na zarysowujące się u podopiecznych deficyty rozwojowe. Zatem powinni wiedzieć, gdzie kierować rodziców oraz jak współpracować z innymi placówkami.

Niniejsza publikacja powstała z myślą o rodzicach, opiekunach pracujących w żłobkach i nauczycielach wychowania przedszkolnego. Mam nadzieję, że będzie dla nich cennym źródłem wiedzy, a także inspiracji do organizowania wczesnego wspierania rozwoju najmłodszych dzieci na terenie domu, żłobka, klubu dziecięcego czy przedszkola.

Anna Mikler-Chwastek

Warszawa, 2017